

formák (*Szurdok-Hohl*, *Szurdoker Hohl*) kérdését tárgyalja. A népetimológiával létrejött alakulatok között az alábbi példák szerepelnek: *Csósi rétek* > *Sósi rétek*; *Orfűi árok* > *Urfi árok*; n. *Hopps Mühle*, m. *Hoppsz malom* > *Rossz malom*; *Gerste Tal* > *Kecsketál*; az *Allomás* > *Zámás*, *Sándor orma* > *Sándorma* helynevek pedig deetimologizációval keletkeztek. További példák átvételre: m. *Bordavölgy* > n. *Portáve*, m. *Krintye* < n. *Gründlein* (valójában: *Gründchen* [krintjə]). Az integráció létrejöhet hangtani változás nélkül, részleges vagy teljes beilleszkedéssel az átvevő nyelvbe, pl. szb–hv. *Bukvik*, m. *Bukvik*; m. *Hóstel* < n. *Hofstelle* (nyj. *Hofstell* 'szérűskert'); m. *Gerebice* (< valószínűleg szb–hv.) > n. *Kerpice-Wiese* (a második és az utolsó szótag magánhangzójának eltűnésével).

Az E) fejezetben a szerző összehasonlítja a két nyelv névrendszereinek szóalkotás-módjait, és vázolja eltéréseiket. Elsőként a településneveket vizsgálja, de csak a magyarokat, mert a németek kivétel nélkül ezek átvételével keletkeztek, és részben vagy egészben alkalmazkodtak a saját nyelvjárásuk fonológiai rendszeréhez. A víznevek körében mindkét nyelvben a szintagmatikus szerkesztésmód dominál, akárcsak a dűlőnevek csoportjában. A névtípusok képzésmódjainak százalékos megoszlását külön táblázatok szemléltetik. A két nyelv teljes névállományának arányait a 12. táblázat összesíti.

Az F) szakasz a két- és többnevűség elemzéséhez nyújt iránymutató elméleti felvetéseket, valamint történeti szempontok bevonásával részletesen bemutatja és továbbfejleszti a legfontosabb modelleket.

Az ötödik fejezet az Árpád-kori Borsod vármegye népességének nyelvi-etnikai összetételét vizsgálja. Ebben a részben arra a kérdésre keres választ PÓCZOS RITA, hogy mennyire lehet a történelmi névanyagból az etnikai összetételre következtetni. A nevek nyelvi eredete alapján megrajzolt korábbi kép a mai többnyelvű névanyag vizsgálati eredményeinek felhasználásával komplexebb és realiztikusabb vonásokat nyerhet. Ezt az aspektust jelöli meg a szerző is kutatási célként a VI., összefoglaló fejezetben.

Az egyes névtípusok tárgyalását mindig a terminusok tisztázása vezeti be. Nagy hangsúlyt kapnak a tanulmányban az elméleti alapvetések, mindenekelőtt más régiók névrendszereinek párhuzamai. Mivel a példák definícióval és lokalizációval online is elérhetők és visszakereshetők a Magyar Digitális Helynévtárban, névregiszterre, illetve a nevek pontos helymeghatározására nem volt szükség.

A mindkét nyelvből sok példával alátámasztott, alapos és új kutatási utakat nyitó mű nagy elismerést érdemel. Példás munka, amely jól alkalmazható majd Magyarországi többnyelvű névkincsének további vizsgálataiban is.

SCHWING JÓZSEF

LAKATOS ERIKA: MESÉLŐ UTCANEVEK – TATA
Tatai Városkapu Közhasznú Zrt., Tata, 2011. 152 lap

LAKATOS ERIKA munkája az egy-egy település utcanevanyagát közzétevő és feldolgozó monográfiák sorát gyarapítja. A kiadvány az általános és középiskolai tanulmányait Tatán végző szerző doktori disszertációján alapszik, mely a Magyar Névtani Dolgozatok 83. számaként látott napvilágot. Helytörténeti lektora KÖRMENDI GÉZA, a helyi Eötvös

József Gimnázium egykori igazgatója volt; nem meglepő tehát, hogy a könyv külső megjelenését és tartalmát tekintve egyaránt érzékelhető a szerző és a lektor alapos helyismerete, személyes kapcsolata a várossal.

A kötet külleme kiemelkedően igényes, a kemény fedlap és a borító már önmagában is jó benyomást kelt, a régi képeslapok és fényképek pedig közelebb hozzák a szélesebb olvasóközönséghez az egyébként talán száraznak tűnő névtani rendszerezést és adattárat. Sajnálatos viszont, hogy ilyen gazdag képanyag mellett a kiadványban sem településtérképet, sem vázlatos névtérkép(ek)et nem találunk.

A kötet tartalmilag rendkívül sokszínű, az adattár és a névtani vizsgálat mellett helytörténeti szempontból is érdekes információkat tartalmaz. Az előszót és a bevezetést követően sor kerül a város történetének rövid áttekintésére. E település- és névtörténeti összefoglaló jól megalapozza a későbbi rendszerezést és adattárat. A korai évszázadok leírásából hiányolhatjuk a hivatkozásokat, bár az érdeklődők számára a kötet végén található irodalomjegyzék számos továbbvezető munkát sorakoztat fel.

A névtani vizsgálat és az adattár a 18. századtól a 21. század első évtizedéig terjedő időszak utcanévanyagát fogja át. A szerző hét periódus (a 18. század közepe, az 1818–1864 közötti időszak, a 19–20. század fordulója, a két világháború közötti évek, az 1960-as évek, az 1980-as évek és napjaink) kiemelésével mutatja be a helynévanyagban végbement változásokat, a jelenlegi utcanévrendszer kialakulását. HAJDÚ MIHÁLY rendszerezését követve külön vizsgálja a belterületi helynevek elő- és utótagjait, s míg az utótagoknál a földrajzi köznevek előfordulására és megoszlására, illetve a névanyagban lezajlott gyarapodására helyeződik a hangsúly, az előtagok elemzésében a jelentésalapú, részletes kategorizáció kerül a középpontba. A szerző táblázatban is szemlélteti a különböző típusok megoszlását, erősítve ezzel az elemzés leíró és rendszerező jellegét.

A vizsgálatot követő adattárban szócikkenként kísérhetjük figyelemmel egy-egy közterület elnevezésének változásait. A rendezés a jelölt objektum alapján történik; a szócikkek a név jelenkori formája szerint kerültek betűrendbe, a ma már nem élő nevek esetében pedig a legutolsó használt alak szolgál a rendszerezés alapjául. Külön jelöléssel ellátva szóbeli elnevezések is előfordulnak az anyagban. Ezekre és a történeti adatokra a kötet végi mutató segítségével találhatunk rá. Az adattár hivatkozásrendszere elég következetes, áttekinthetőség szempontjából viszont kevésbé szerencsés. A hivatkozás ugyanis évszámmal vagy betűjeles rövidítéssel található meg a névadat előtt, ami a forrástípusok elkülönítésére kiválóan alkalmas, a nevek időrendi változásának biztos nyomon követéséhez viszont a forrásjegyzékhez kell lapoznunk. Példaként a *Kalló utca* előfordulásai a következő sorrendben, a fent említett hivatkozásrendszerrel kerültek az adattárba: „KMFN: Almáskert. 1930 t.: Kalló utca. (81)”. Mivel a „Komárom megye földrajzi nevei” című kötet 1985-ben jelent meg, a másodikként szereplő adat pedig Tata és Tóváros nagyközségek 1930-as térképéről származik, ez a megoldás nem követi az adattár legnagyobb részében domináló, a legkorábbi névelőfordulástól a legkésőbbi felé haladó rendszerezési módot. Emellett az évszám nélkül, csupán rövidítéssel feltüntetett források a rövidítésjegyzékben (és formailag az adattárban is) egy csoportba kerültek a KÖRMENDI GÉZA gyűjtéséből származó népnyelvi adatokkal, az utóbbi névelőfordulások használhatóságát azonban jelentősen csökkenti a datálás hiánya.

Ezen apró hiányosságok ellenére az adattár számos olyan hely- és névtörténeti információval szolgál, mellyel közelebb kerülhetünk az egyes nevek motivációjához. A *Hullám utca* például „kanyargós, hepehupás utca; nevét alakjáról, formájáról kapta. A terület

minőségére, tulajdonságára utal” (76), a fent említett *Kalló utca* egy kallómalomról kapta a nevét, a mai *Bem József utca* elnevezése pedig 1945-ig az egykor ott állt fűrészmalomra utaló *Deszkametsző utca* volt (50). A kötet további érdemei között említhető, hogy újabb névtani vizsgálatok és következtetések alapjául szolgálhat, például a településszerkezet alakulásának és az utcanevek változásainak összefüggése iránt érdeklődők számára. Eközben közérthetősége és gazdag illusztráltsága miatt a szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is méltán tarthat számot.

KRIZSAI FRUZZINA

KÉT NÉVTANI VONATKOZÁSÚ EMLÉKKÖNYVRŐL

Az elmúlt évben két olyan emlékkönyv is napvilágot látott, melyek a névkutatók érdeklődésére is különösen számot tarthatnak: az első Korompay Klára, a másik pedig Dénes György tiszteletére készült. Mivel mindkettejük munkássága kiterjed a névtan mellett egyéb területekre is, nem meglepő a kötetek tematikai gazdagsága és változatossága. A következő bemutatás ezek közül azonban természetesen a névtudományi szempontból releváns tanulmányokat igyekszik áttekinteni.

KLÁRISOK

TANULMÁNYKÖTET KOROMPAY KLÁRA TISZTELETÉRE

Szerkesztette: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ

Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék,
Budapest, 2011. 424 lap

A kötetben összesen 55 tanulmány található, ebből 11 névtani tematikájú. Többségük a személynevek, valamint az irodalmi névadás kérdéseivel foglalkozik, kapcsolódva Korompay Klára névtani kutatásainak főbb irányaihoz. A fennmaradó 44 munka egy része a nyelvészet más részterületeihez kapcsolódik, s mellettük találunk irodalomtudományi, néprajzi és egyéb (személyes, például saját verset tartalmazó) írásokat is.

Sorrendben az első BÖLCSKEI ANDREA tanulmánya (63–71), mely – kapcsolódva KOROMPAY KLÁRA több munkájához, melyekben egy-egy külföldi irodalmi alkotás neveinek a magyar személynévállományra gyakorolt hatását vizsgálja – azzal foglalkozik, hogy az európai betelepülők Észak-Amerikában milyen klasszikus vagy akkor népszerű irodalmi művekből ismert helyneveket elevenítettek fel a helynévadáskor.

FARKAS TAMÁS korábban már több tanulmányában is foglalkozott a tulajdonnevek fordításának problematikájával. Itt most (kapcsolódva az ünnepezt egyik kutatási témájához, a magyar–francia kapcsolatok művelődés- és nyelvtörténeti kérdéseivel) a francia vonatkozású neveknek a magyarban használatos megfelelőire, ezek fordítási problémáira